

برهان مبین

مجموعه مقالات همایش علمی - پژوهشی
امام رضا علیه السلام؛ ادیان، مذاهب و فرق
تهران - دوم مهرماه ۱۳۹۱

www.ketab.ir

اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران
دفترخانه دائمی جشنواره بین المللی امام رضا علیه السلام

سرشناسه: همایش علمی - پژوهشی امام رضا (ع)؛ ادیان، مذاهب و فرق (۱۳۹۱: تهران)
عنوان و نام پدیدآور: برهان مبین: مجموعه مقالات همایش علمی - پژوهشی امام رضا علیه السلام؛ ادیان، مذاهب و فرق تهران - دوم مهرماه ۱۳۹۱ [برگزارکننده] اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران، دبیرخانه هدایمی جشنواره بین المللی امام رضا علیه السلام؛ به کوشش صادق حیدری نیا، مهدی عباسی.
مشخصات نشر: تهران: انتشارات فرهنگ و تمدن، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۴۰۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۹۱-۱۴-۵

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه

موضوع: علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۹۱۵۳ - ۲۰۳ ق. -- کنگره ها

شناسه افزوده: حیدری نیا، صادق، ۱۳۵۸ - ، گردآورنده

شناسه افزوده: عباسی، مهدی، ۱۳۶۰ - ، گردآورنده

شناسه افزوده: جشنواره بین المللی امام رضا (ع). دبیرخانه دائمی

شناسه افزوده: ایران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران

رده بندی کنگره: BP۲۷۳۵/۸۸۱۳۹۱

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۷

شماره کتابشناسی ملی: ۲۹۱۰۳۵۸

برهان مبین

اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران

مجموعه مقالات همایش علمی - پژوهشی امام رضا علیه السلام؛ ادیان، مذاهب و فرق

اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران

به کوشش: صادق حیدری نیا و مهدی عباسی

ناشر: فرهنگ و تمدن

طراح گرافیک: کیانوش سعادت مند

حروفچینی و صفحه آرایی: نگارش فردا

نویت چاپ: نخست: ۱۳۹۱

شمارگان نشر: هزار نسخه

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۹۱-۱۴-۵

همه حقوق این اثر برای اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران محفوظ است

نشانی انتشارات: بزرگراه همت - ابتدای سردار جنگل - نرسیده بیه چهارراه مخبري - مجتمع پویا - واحد ۲۲

تلفن: ۸۸۵۸۱۱۰۴ - ۹ - ۸۸۸۴۴۷۱

Email: sfi_1390@yahoo.com

اعضای هیئت علمی همایش

دکتر حسین مفتخری (عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی و دبیر علمی همایش) - دکتر عباس اشرفی (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی) - دکتر عباس برومند اعظم (عضو هیئت علمی دانشگاه بین المللی امام خمینی ره) - دکتر حسن حضرتی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران) - دکتر ابوالفضل خوش منش (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران) - دکتر سیدرحیم ربانی زاده (عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی) - دکتر علی سروری مجد (عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات) - علی شریفی (عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات) - دکتر عباس مصالیه پور (عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق علیه السلام) - دکتر سید علیرضا ولعی (عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی) - دکتر ایوب هاشمی (پژوهشگر و مدرس دانشگاه)

فهرست الفبایی مقالات

- مقدمه ۷
- سید احسان قاضی زاده هاشمی
- مواجهه امام رضا (ع) با جریان واقفه ۹
- عباس برآمد اعلم
- حرم مطهر امام رضا (ع): ثانوی ترین مزیت دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران
- در قبال جمهوری آذربایجان ۲۵
- سید مهدی حسینی تقی آباد
- نسبت تاریخ شناسی و علم کلام در حوزه امام شناسی: مورد امام رضا (ع) ۵۵
- حسن حضرتی
- پیشوای گفتگو و برهان؛ خوانشی در مناظرات و احتجاجات امام رضا: همراه با
- مقایسه‌ای میان روش او و حضرت ابراهیم علیهما السلام ۷۷
- أبو الفضل خوش منش
- مفوضه و نگرش امام رضا (ع) به عقاید تفویضی ۱۰۱
- سید رحیم ربانی زاده - نیره دلیر
- صوqیان خراسانی و صحیفه الرضا ۱۲۹
- محمد کاظم رحمتی
- مبانی، اصول و روش امام رضا (ع) در دفاع از مذهب امامیه ۱۴۳
- علی شریفی
- مسأله‌ی ولایتعهدی امام رضا (ع) در متون اهل سنت ۱۶۹
- فاروق صفی زاده

۶ برهان مبین: مجموعه مقالات همایش امام رضا(ع)؛ ادیان، مذاهب و فرق

بازنمایی موضوع ولایتعهدی علی بن موسی الرضا از چشم انداز مذهبی مورخین قرون نخستین اسلامی با تکیه بر «مورخین تاریخ عمومی اسلامی ابن خیاط و مسعودی» ۱۸۳
زهیر صیامیان گرجی

گونه‌شناسی جریان‌های موجود در عهد امام رضا(ع) و روش مواجهه احام با آنها ۲۱۵
ملیحه عابدینی

روش مواجهه امام رضا(ع) با ادیان دیگر ۲۳۳
قربان علمی

گونه‌شناسی روش‌های مقابله با ادیان و مذاهب در سیره امام رضا(ع) ۲۵۳
محمود کریمی بنادکویی - یحیی میرحسینی

جایگاه امام رضا(ع) در باور عرفای مکتب نقشبندیه ۲۷۷
محمدابراهیم مالمیر - لیلا خیرخواه

مبانی، اصول و روش امام رضا(ع) در دفاع از مذهب امامیه ۳۱۱
عباس مصلائی پور - حامد جمالی

جایگاه کتاب مقدس از منظر امام رضا(ع) ۳۲۷
علی نصیری

جریان‌های فکری - سیاسی عهد امام رضا(ع) ۳۵۳
سیدعلیرضا واسعی

نقد و بررسی خرقة‌گیری معروف کرخی از امام رضا علیه السلام ۳۷۱
ایوب هاشمی

مقدمه

دو دهه‌ی واپسین قرن دوم هجری- در حالی که از یکسو فتوحات اسلامی، مرزهای جهان اسلام را در شرق و غرب عالم گسترانده بود و از سوی دیگر، برخورد و آشنایی دانشمندان مسلمان با علوم و فنون سایر اقوام و ملل، فضای پرتعاملی را در عرصه‌ی علم و اندیشه ایجاد کرده بود، برای مکتب تشیع فرصتی پدید آمد تا در سایه‌ی امامت حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام، به تقویت و گسترش خود همت گمارد. اعلام علنی امامت آن حضرت در عصر هارون الرشید و اقبال گسترده‌ی مسلمانان به ویژه ایرانیان به ایشان، تا بدانجا پیش رفت که مأمون عباسی ناچار شد برای استخلاص از تنگنای مشروعیت سیاسی، با انتصاب جبری امام به ولایتعهدی خویش، از وجاهت و اقبال عمومی آن امام همام بهره جوید. در این میانه، نقش دوگانه‌ی امام به عنوان پیشوای مذهبی از یکسو و دانشمند عصر خود از سوی دیگر، سبب گردید تا شخصیت ایشان کانون توجه عالمان فرق و نحله‌های مختلف قرار گیرد.

انتشار علوم یونانی در عالم اسلامی و رواج شبهات کلامی از سوی ارباب ادیان دیگر، دگرگونی‌های فقهی - کلامی و ایجاد انشعاب در میان نحله‌های اسلامی، همگی مجموعه‌ای از مباحثات و مناظرات فقهی، کلامی و فلسفی را درون مدارس و محافل علمی پدید آورد. در چنین اوضاعی، حضور امام رضا علیه السلام هزاران فرسخ دورتر از زادبوم خود، در دربار شرقی خلافت عباسی در خراسان - که در آن سال‌ها کانون مهم‌ترین حوادث جهان اسلام بود- فرصتی بزرگ برای مکتب تشیع ایجاد کرد تا بانگ رسا و آرمان حقیقت‌طلبی شیعه، بیش از پیش در فضای فرهنگی - سیاسی آن روزگار، طنین‌انداز شود. هرچند که خود روزافزون امام در میان مردم و نگرانی دستگاه خلافت عباسی از این امر، نهایتاً شهادت آن حضرت را بدنبال داشت، اما رسالت شیعه در عصر امام رضا علیه السلام، در سایه‌ی تلاش‌های چندگانه‌ی آن حضرت در عرصه‌ی علم و ایمان جهانی شد. عباسیان که در اندیشه‌ی دور کردن امام از حجاز بودند تا از نفوذ و قدرت ایشان بکاهند، ناخواسته و با عنایت الهی موجب شدند، شهید مقدس ایشان، خود برای قرن‌های متمادی به کانونی مهم برای نشر و گسترش تشیع بدل شود.

همایش علمی - پژوهشی امام رضا علیه السلام؛ ادیان، مذاهب و فرق که در ذیل برنامه‌های دهمین جشنواره‌ی بین‌المللی رضوی برگزار می‌شود، تلاشی است برای بازخوانی آن دوران مهم و تاریخی و احیای میراث رضوی در جهان امروز. اداره‌ی کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران، در تداوم برنامه‌های گذشته‌ی خود، این بار با رویکردی علمی - پژوهشی و با بهره‌گیری از هم‌فکری و همراهی جمعی از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، با اتکال به ایزد متعال و در سایه‌ی توجیهات حضرت رضا علیه السلام، برنامه‌ای را تدارک دیده که حاصل تلاش یکساله و تجربه‌ی ده ساله در این عرصه است. در این همایش، ویژگی‌های فکری - فرهنگی عصر حیات امام و آثار و ثمرات حضور ایشان در ایران و جهان اسلام، شیوه‌های تبلیغی، مواجهه و مناظره‌ی امام رضا علیه السلام با ملل و تحلل دیگر و نهایتاً روش‌شناسی مطالعات حوزه‌ی رضوی، تحقیق و بررسی شده است. مجموعه‌ای که پیش رو دارید، گزیده‌ای از زبده‌ترین مقالاتی است که طی ماه‌های منتهی به همایش از سوی استادان و پژوهشگران برجسته در این عرصه نگاشته و از میان بیش از یکصد اثر انتخاب شده است. گفتنی است، بیش از نیمی از این مقالات، طی برگزاری همایش در قالب سخنرانی و به صورت طرح بحث برای عموم علاقه‌مندان ارائه خواهد شد و به سبب محدودیت زمان و با هدف استفاده‌ی اهل فن از محتوای این پژوهش‌ها، متن کامل مقالات در قالب کتاب حاضر تقدیم علاقه‌مندان می‌شود. تلاش ستودنی استاد گرامی جناب آقای دکتر حسین مفتخری دبیر علمی همایش و همکاران ایشان در هیئت علمی و اجرایی همایش، موجب شد که این مجموعه هم‌زمان با برگزاری برنامه به مخاطبان تقدیم شود. امید است جامعه‌ی علمی از ثمرات این تلاش، بهره‌ی کافی و وافی را ببرد و راهی نو فراروی نسل کنجکاو، جوان و تشنه‌ی معارف علوی گشوده شود. انشاءالله برکات این حرکت علمی - معنوی شامل حال همه‌ی دست‌اندرکاران و خادمان مکتب اهل بیت علیهم السلام بشود.

سید احسان قاضی‌زاده‌ی هاشمی

رئیس همایش و مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران